

נר שלום

דנחסר ממנה שאר המצות לבד מקריאת המגילה. [עיי'ן בהלכות פורים ש'נכתוב להרחיב בזה אם לריק לעשות סעודה אחר קריאת המגילה ערבית קחטו מסס].

מכל מקום על פי מה שכתבנו לתרץ אתי שפיר דכוונת הרש"ש שדווקא רק בשחרית יש לכוין כוונת הרי"ו ולא בשאר תפלות וכך היא דעתו וכך הנהיג לכוין בישיבתו בית אל וכך נוהגים הלכה למעשה דור אחר דור עד דורנו זה.

עוד יש לעורר אם אדם שאין לו יד בחכמה הקבלה ואיוותה נפשו לכוין בכוונות הרי"ו או שחושש לעצמו מיום הדין ורוצה לכוין בכוונת הרי"ו אם מותר לו להסתכל בהעברה בעלמא בסידור הרש"ש ולהשיג מה שיכול להשיג בזה.

printed from Otzar Hahochma www.otzar.org

ונלע"ד דאין לו לאדם שלא למד שורשי ויסודות זאת החכמה ובכוונות כי יהיה זה מעשה קוף בעלמא ודבר שאין בו תועלת כלל. אחרי שסוף סוף הגם שהוא יום דין נורא ואיום ברם לא בשל כך נתיר לו לעסוק במאי דלאו אדעתיה.

אבל העצה היעוצה בזה שיכול לכוין בעלמא כשמזכיר תיבות ברוך אתה ה' בכריעה והזקיפה שמקיים שיש כוונה של ה' פעמים רי"ו באופן שבתיבת ברוך יש ב' רי"ו ובתיבת אתה ג' פעמים רי"ו ובתיבת ה' להעלות את השכינה שהיא נוק' דז"א ולמתק הרי"ו דינים.

ובודאי שתוספת כוונה זו היא תוספת חשובה כערכו למתק ולבסס הדינים והשאר יתן דעתו שמכוין על דעת המכוונים ושב ורפא לו.

[אוצר החכמה]

[אזה"ח 1234567]

סעיף ט"ל

מנהג בית אל יכב"ץ אין נוהגים לומר שום^א פיוט ופזמון בראש השנה ויום הכיפורים. אלא אומרים אבות וגבורות וקדושה כסדר שאר הימים בלא תוספת אלא זכרנו ומי כמוך וכו' סימן קי"ג ס"ק ד'.

נר שלום

על עצם הוספת הפיוטים בכלל אם יש מקום לאמרם בתפלה והצדדים למתירים והאוסרים וכיצד פסקו בזה רבותינו המקובלים.

איתא בגמ' ברכות [דף מ"ז ע"א] תניא כל הברכות כולן פותח בהן בברוך וחותרם בהן בברוך חוץ מברכת הפירות וברכת המצות וברכה הסמוכה לחברתה [וכן] וברכה אחרונה שבקריית שמע יש מהן שפותח בהן בברוך ואין חותרם בברוך ויש מהן שחותרם בהן בברוך ואין פותח בברוך עכ"ל.

והתוספות [ס"ס ד"ה כל הברכות] כתב לתרץ מדוע יש ברכות שאינן פותחות בברוך כגון אלהי נשמה שלא תמיד אפשר שאדם יעשה צרכיו ויסמיך לה ברכת אשר יצר ותירץ דהואיל ואין בה אלא הוצאה בעלמא לכן אינה פותחת בברוך ומכל מקום חותרות הן בברוך הואיל וארוכה קצת, וכן נמי צריך לומר לענין ברכת מצעדי גבר דכד הוה מהלך הוה מברך מצעדי גבר וכן ברכות קצרות שמסמיכין להן "יהי רצון" דאמר על זה רבנו תם שהיה רצון היא מן הברכה כגון ברוך אתה ה' המעביר חבלי שינה וצריך לומר ויהי רצון. והקשה ואם תאמר והלא כל הברכות כולן צריך לומר בחתימתן מעין פתיחתן והא ליכא.

(א) אין נוהגים לומר שום פיוט.

כבר כתבנו בכמה מקומות בחלקים הקודמים שבספרי דברי שלום טעמים ונימוקים של חכמי ורבני המקובלים שבבית אל מדוע אין להוסיף כלל ועיקר פיוטים ואקדמות מתחילת התפלה ועד סופה.

והגם דעיקר החומרה שלא להוסיף היא מברוך שאמר ועד אחר חזרת הש"ץ מכל מקום לא הבדילו בין המקומות ובכל אופן לא נהגו להוסיף שום פיוט קצר או ארוך מן הראשונים או מן האחרונים בתוך נוסח תפלתם.

ומאחר ובראש השנה נוהגים בהרבה ק"ק בישראל להוסיף פיוטים ופזמונים שנתחברו על ידי גדולי ישראל במרוצת הדורות ומאחר שימי ראש השנה חמורים טפי משאר ימים בו נידון האדם ונקבע עתידו בעולמו.

ומאידך כל פיוטים אל ונתחברו על מנת לעורר את לבבות הציבור בפרט ביום זה שיוכל לעמוד בתפלה בדבקות ובהשתפכות הנפש כדי שיצא בדימוס בדין. לכן כיון שיש ב' צדדים לאמירת פיוטים ופזמונים בימים נוראים נרחיב בהאי סוגיא טפי להאיר הדרך אשר נלך בה ואת המעשה אשר נעשה.

ואולי שבתחילה נכתוב בזה לענין הוספת פיוטים מברוך שאמר ואילך ואח"כ נכתוב

נר שלום

שם וז"ל: צריך לזהר מלהפסיק בדיבור משיתחיל ברוך שאמר עד סוף שמונה עשרה עכ"ל.

ולא התברר די הצורך במה אסור להפסיק בדיבור.

עיי' בשולחן ערוך הרב [סימן קכ"ד סעיף ח'] שכתב וז"ל: על כל ברכה שאדם שומע בכל מקום נוהגין לומר ברוך הוא וברוך שמו על שם הכתוב כי שם ה' אקרא הבו גודל לאלהינו ועוד אפילו כשמזכיר צדיק בשר ודם צריך לברכו שנאמר זכר צדיק לברכה. ומכל מקום כיון שאינו אלא מנהג ולא מתיקון חכמים אין מפסיקין לאומרו בכל מקום שאסור להפסיק לדבר הרשות אפילו במקום שמותר להפסיק לעניית אמן כגון בפסוקי דזמרה עכ"ל.

וכבר נודע דהרבה מן הראשונים לא ניחא להו לבטל פיוטים שחוברו ונהגו לשוררם בתוך התפלה וחתרו בכל כוחם להצדיק מנהגי הראשונים.

וכזאת ראיתי להרב מהר"ד קורנאלדי בהגהותיו בכתב יד שהביאו ג"ע החיד"א בספרו טוב עין [סימן חי אות ל"ה] שכתב וז"ל: מרן והטור לא דברו אלא בפיוטים המפסיקין בברכות ק"ש אבל פיוט מי כמוך שהתקין רבנו יהודה הלוי לשבת זכור לומר אותו בנשמת כל חי איני יודע מה מצאו בו עוול, חדשים מקרוב באו לשנות המנהג ולומר אותו חוץ למקומו אחר חזרת התפלה ובק"ק אמשטרדם ושאר קהלות גדולות לא אבו לשמוע לשנות מנהגם ואומרים תוך נשמת כל חי וישר כחם עכ"ל.

הא ראית שהבין שמרן והטור אסרו רק בתוך ברכות יוצר אבל קודם לכן לא אסרו.

ותירץ דשפיר הוי מעין הפתיחה סמוך לחתימה כיון שסמוך להמעביר איכא ותגמלני חסדים טובים והיינו שהקב"ה גומל חסדים ומעביר שינה מעיני האדם ומחדש כחו.

וכן בברכת התורה דמברך ואח"כ מסמין לה והערב נא ומברך לאחריה.

וכן ישתבח שהיא ברכה סמוכה לברוך שאמר שאף על פי שיש הפסק הרבה באמצע בפסוקי דזמרה מכל מקום צריך להזהר שלא לספר ביניהם כיון דחשיבא כברכה אחת שברוך שאמר פותחת וברכת ישתבח חותמת עכ"ד.

והרי"ף ברכות [דף כ"ג ע"א] פסק זה להלכה וז"ל: אמר רבי יוסי יהא חלקי עם גומרי הלל בכל יום. איני, והאמר מר הקורא את הלל בכל יום הרי זה מחרף ומגדף [ומתרג' כי קא אמרינן בפסוקי דזמרה אמרינן [שהי חלקי עמהם] מאי ניהו [ומי הס אותם פסוקי דזמרה] מתהלה לדוד עד כל הנשמה תהלל יה. ותקיננו רבנן למימר ברכה מקמייהו וברכה מבתרייהו. ומאי ניהו ברוך שאמר וישתבח מיבעי ליה לאיניש דלא לאשתעוויי מכי מתחיל בברוך שאמר עד דמסיים לשמונה עשרה עכ"ל. **והרא"ש** ברכות פרק אין עומדין [סימן ה'] פסק כן עיי' עליו בזה.

גם בנו בעל הטורים פסק בטור סימן נא שאסור להפסיק בדיבור בין ברוך שאמר לישתבח וז"ל: ואחר ישתבח יש לו לענות אמן אפילו על ברכת עצמו כיון שהוא סיום ברכה לסוף פסוקי דזמרה לכן צריך להזהר שלא יפסיק ביניהם בדיבור וכן כתב רב אלפס והוסיף לומר שלא לדבר בין ישתבח ליוצר אור עכ"ל.

ומאור עינינו [סימן נ"א סעיף ז'] הביאו לשולחנו וערכו הלכה למעשה עיי' עליו

שסב דברי סדר תפלת עשרת ימי תשובה וראש השנה סימן תקפ"ב שלום

נר שלום

תשובה: לא זו הדרך לפסוק בברכות הקריאת שמע לא בברכות שלפניה ולא בברכות שלאחריה. ואם הוא הכרח לומר אז יאמר קודם ברכות קריאת שמע אמנם אינו יכול להפסיק באמצע הברכות ולא להוסיף שום דבר עכ"ל.

ובשו"ת הרשב"א [חלק א' סימן תס"ט] הביא להרמב"ם הנ"ל והסכים עמו בדין. עיין עליו שכתב וז"ל: אמרת שיש בארצכם מנהג לומר פיוטין לכבוד חתן או לכבוד ברית מילה קודם ברוך שאמר ולאחריו ובין יוצר ואהבה ובין אהבה וקריאת שמע ויש אומרים שמנהג זה אינו הגון מאחר שאנו עסוקים בתפלה אין לנו להפסיק בין הברכות כלל.

תשובה: כך המנהג בארצנו לחתונה וכן במועדים והרמב"ם כתב שאין ראוי לעשות כן, וכן ודאי יראה לי. אלא שהמנהג הזה פשוט ברוב המקומות וסומכין על מה שייסד הקליר פיוטין ליוצר ולאהבה ולזולת וכו' והנח להם לישראל לנהוג כמו שנהגו וכו' עכ"ל.

ודו"ק בדבריו שהרשב"א הסכים עם הרמב"ם הלכה למעשה ברם רק מכח זה שנתפשט המנהג פסק דהנח להם לישראל.

ויש שלא חילקו ואסרו לומר פיוטים ושאר פזמונים משום הפסק.

עיין בטור [סימן סח] שפסק כן וז"ל: בענין ההפסקה שמפסיקין בברכות שמע לומר קרוב"ץ ראוי היה שלא להפסיק. והרמ"ה נשאל על זה והשיב כך ראינו שאסור להפסיק והרי בפירוש שנינו [ברכות יא.] במקום שאמרו לקצר אינו רשאי להאריך ועוד שנינו [ס"ט:] כל המשנה ממטבע שטבעו חכמים בברכות לא יצא ידי חובתו. ואשר הוגד לכם שאני יושב ביניהם ושומע

ולא הבנתי דבריו שהרי מרן השולחן ערוך ברור שפתותיו מללו שמכרוך שאמר עד שמונה עשרה אין להפסיק.

ואולי שכוונתו דעל סתם דיבור קאי מרן דאסור אבל אם בא להשביח את התפלה כגון בנשמת כל חי שהוא ברכת שבת לבורא עולם על כל הנסים והנפלאות שעשה עמנו ועם אבותינו הרי שפיוט "מי כמוך" הוא תוספת לאותו שבח ולא על זה וכל כיוצא בזה דיבר מרן השולחן ערוך.

ובאמת שהפוסקים החשיבו את ההפסק בתפלה על פי דרגות של חומרה.

והיינו דחמור ביותר שאין חומרה למעלה ממנה שאסור להפסיק בדיבור בתפלת שמונה עשרה. וחומרה פחותה ממנה הוא להפסיק בין גאולה לתפלה וחומרה פחותה יותר ממנה הוא האיסור להפסיק בין ברכות ק"ש וחומרה פחותה ממנה הוא בין ברוך שאמר לישתבח.

ובשו"ת הרמב"ם [סימן קכ"ט] ראיתי לו ששיווה דרגת חומרת הפסק בברכות ק"ש יותר מאשר בין ברוך שאמר לישתבח עיין עליו שכתב כן וז"ל: ותורינו הדרת מורנו ורבנו משה הרב המובהק הפטיש החזק יחיד הדור ופלאו ממזרח שמש עד מבואו ירום הודו ויגדל כבודו ויהי אלהים מסעדר במה שנהגו החזנים לומר ניגונים ופיוטים או שאר שירים ותשבחות או שירים לחתן או למילה וכיוצא ואומרים זה באמצע הברכות שקודם קריאת שמע ולאחר קריאת שמע בשחרית ובערבית ובלילי מועדים וכו' כל קבל דנא יהיו נא דברינו אל נוכח פני משה אדונינו ויורנו מה נעשה אם יוכל לומר זה באמצע הברכות או לאחר הברכות וכו'.

הכריע שאין להפסיק בין ברוך שאמר לתפלת שמונה עשרה באלה הפיוטים המושרים לכבוד החתן והכלה וכד' ויאמרו אותם אחר קדיש תתקבל עכ"ל.

וע"פ הסוד חומרה גדולה ויתירה היא להפסיק בין ברוך שאמר לשמונה עשרה בפיוטים וכמו שכתב ג"ע החיד"א בספרו טוב עין [סימן חי אות ל"ה] להשיג על דברי מהר"ד מהר"ד קורניאלדי הנז"ל והשיב עליו על אודות זה שסינגר על המפסיקים בפיוט "מי כמוך" אחר נשמת כל חי וז"ל: ולישרי לן מר דהקהלות שביטלו אמירת מי כמוך בתוך נשמת יפה עשו ולימטי להו אפיריין דהא בתוך ברכות פסוקי דזמרה דהם ברוך שאמר וישתבח אין להפסיק וכתבו האחרונים דאף לברוך הוא וברוך שמו אין להפסיק ואיך יפסיקו בפיוטים ובפרט מי כמוך הארוך. ותו נשמת כל חי הוא מתוקן קודם שסידר רבי המשניות שהרי בזוהר הזכירו וכל דבריהם כגחלי אש על פי חכמת האמת ואיך יוסיפו בפיוט ארוך שלא כענין. ורבינו יהודה הלוי וחביריו המשוררים לא ידעו שדברי התנאים הכל הם בנויים על פי הקבלה באותו פרק השייך לאותו מקום בעליית העולמות וכל הדברים רזין עילאין במספר במפקד התיבות ורמוז בדברים כמה שמות הקדש. רק סברו שהדברים כפשטן והם שבחים פשוטים. ולפי זה גם הם חיברו פיוטים ותקנו לאומרים. ואם ידעו שהראשונים תקנו כל ענינם על פי הסוד. גם הם נסוגו אחור ולא תקנום בתוך נשמת וכיוצא. ומאחר עלות כן מאי דתקנו שלא לומר מי כמוך בתוך נשמת הדין עמם וכן ראוי לעשות והדברים פשוטים ואין להאריך יותר ודו"ק כי קצרתי עכ"ל.

ושותק אמת הוגד לכם ולא מפני שהדבר ישר בעיני אני בא בעת הקרוב"ץ אלא כדי שלא אמנע עצמי מסדר הקדושות והקדישים ^{ועניית} ^{אמנ} ולהתפלל עם הצבור. אך מה שהוגד לכם שיש בידי למחות לא הוגד לכם האמת על כן אמרתי הנח להם לישראל מוטב שיהו שוגגין ואל יהו מזידין וזו היא סיבת שתיקתי. ומנהגי ביום הקרוב"ץ כיון שהתחיל שליח ציבור ביוצר אור מתחיל [אני] לברך לבדי בלחש כל הברכות כסדרן וקורא קריאת שמע ומברך אחריה ברכת אמת ויציב אך איני גומרה מיד רק עד העונה לעמו ישראל בעת שועם אליו ומשם ואילך אני שותק איני מברך ולא מדבר בדברי תורה ולא בדברי שיחה עד ששליח ציבור מגיע למקום שפסקתי ואני חותם עם הצבור ברכת אמת ויציב בגאולה ואני סומך גאולה לתפלה עד כאן. וכן כתב הרמב"ם ז"ל ברכות אלו עם שאר הברכות אין אדם רשאי לפחות מהן ולא להוסיף עליהם. אמנם נוהגין בכל המקומות לומר בהם קרוב"ץ. וגם הראשונים אשר תקנום היו גדולי עולם כמו רבי אלעזר הקליר וחבריו. וכן כתב הראב"ד למעט או להרבות באמצע הברכה אין קפידא לפיכך נהגו להוסיף פיוטין במאורות ובאהבה ובזולתו. וגם רבינו תם דחק לפרש ההיא דבמקום שאמרו לקצר וכו' כדי לקיים המנהג ומכל מקום טוב ויפה הדבר לבטלה למי שאפשר כי היא סיבה להפסיק בשיחה בטלה בדברי הבאי גם כי פירוש רבינו תם שפירש לקיים המנהג לא ישר בעיני אדוני אבי הרא"ש ז"ל עכ"ל.

ובשו"ת יחזקאל דעת [חלק כ' סימן ו'] עיין עליו שהרחיב כיד הטובה עליו להביא עוד פוסקים שפסקו לכאן ולכאן וסוף סוף

נר שלום

ורבותינו המקובלים חתרו מלוא כוחם לבטל מנהגים שנהגו העם להפסיק בפיוטים בתוך התפלה מברוך שאמר עד שמונה עשרה לא רק שיש מן הפוסקים שאסרו זה מבחינת ההלכה אלא גם ובפרט שעל פי הסוד תוספות זו אסורה שם.

והמקובל האלהי מהר"י אירגאס ז"ל בשו"ת דברי יוסף וסימן ס"ז כתב באורך וברוחב ענין דקדוקים ותוספות בתפלה מה לגרוע ומה להוסיף וכתב בסופו ענין תוספת שנהגו לומר תיקון הגשם בתוך תפלת מוסף וכתב לאסור להפסיק בתוך התפלה לומר תיקון הגשם והגם שפסק דבריו על פי רבותינו הפוסקים מכל מקום מתחילת תשובתו ועד סופה דו"ק ותשכח את חרדתו לא להפסיק באמצע התפלה בדברים שאינם מכלל התפלה.

ואתה לך נא ראה בתחילת דבריו שכתב חומרת השינוי ונוסח התוספת בתפלה שאינם ע"פ רבנו האריז"ל.

ומה שנציג כאן דבריו הוא הלכה למעשה כל תוספת שאינה מכלל התפלה אסר מכל וכל וז"ל: בספר שיירי כנסת הגדולה וסימן קפ"ד כהנא בית יוסף סעיף ה' כתב וז"ל: המנהג שלנו אחר קריאת התורה וכו' ועל כן הנהגתי בק"ק פורטוגאל יע"א מכאן ולהלאה וכו' גם שם בסימן תקס"ו בהגהת הבית יוסף [אוס"ג] כתב וז"ל ודע שמנהג הקדמונים בה' צומות ובתיקון הגשם ותיקון הטל להתפלל הש"ץ עם הצבור מוסף בלחש ואח"כ היה הש"ץ חוזר תפלת המוסף בתיקון הגשם ותיקון הטל. ותפלת שחרית בד' צומות ובכל ברכה וברכה היה אומר השייך לאותה ברכה מהסדר הנהוג וכמו שהוא מסודר בסדורים.

וחדשים מקרוב באו ובטלו המנהג הזה והנהיגו שלא לומר בתפילת שמונה עשרה

או בחזרת המוסף שום דבר מטעם הפסק ובה' צומות אומרים כל הסדר והסליחות והודוים והיעבורים אחר חזרת ש"ץ תפלת שחרית ובתיקון הגשם ותיקון הטל הפזמונים והחרוזים קודם מוסף. ואף על פי כן בחיריא יע"א היו נוהגים כמנהג הקדום בתיקון הגשם ותיקון הטל ובטלתיו והנהגתי לאומרו קודם מוסף והוא המנהג הנכון שכתב רבינו המחבר ז"ל בספר הקצר עכ"ל הרי עינינו הרואות דבתורת המנהגות של נוסחי התפלות ואביזריהן. כל דלית בהו איסורא ולא סייג לתורה. איש הישר בעיניו יעשה ולית דחש למנהגא. ואף במנהג שנתפשט עפ"י גדולים. ואף שאין בו ביטול הלכה. מכל מקום הבאים אחריהם בטלוהו מאחר שהמנהג הוא בלתי נכון.

וגם רבנן קשישי של העיר הזאת יע"א ביטלו המנהג שהיו נוהגים לומר הפזמונים של תיקון הגשם ותיקון הטל בתוך חזרת המוסף והנהיגו לאומרו קודם המוסף בלחש. וכן בפזמון אדון חסדך כל יחדל וכו' שהיו אומרים בשבת זכור באמצע נשמת כנהוג. תקנו לאומרו אחר העמידה קודם הוצאת ס"ת. וכמו כן בתפלת המנחה שלא היו נוהגים לחזור העמידה. בטלו המנהג והנהיגו שיחזור הש"ץ התפלה וכמו שתקנו רבני צפת תוב"ב בגזרת חרם כדאיתא בב"י אורח חיים סימן רל"ד. ואף שבעיני העם היה הדבר קשה לשנות המנהג. כאשר הודיעו להם כי כן ראוי ונכון לעשות חזרו והודו כי ישראל קדושים הם.

והכלל העולה כי כשהמנהג הוא בלתי יפה לפי סברת גדולי הפוסקים המפורסמים ראוי לנו לבטלו ולהנהיג המנהג היפה. ולא לישען על משענת הקנה הרצוץ של

נר שלום

בראש השנה ויום הכיפורים למכור את העליות לספר תורה בתפלת שחרית בין לחש לחזרה וכתב שאין שום טעם למנוע המנהג הזה עכ"ד.

והגדיל להזהיר בזה בספר חסידים [סימן תר"ז] במנותו מידה בינונית שדינם תלוי ועומד בעשרת ימי התשובה ופעמים שדנים אותו למיתה בגלל שגגות כדי שילמדו אחרים מזה וכן יש שמתים בגלל שמשנים מנהג הראשונים כגון פיוטים שהורגלו לומר קְרוֹבֶץ [ראשי תיבות קיזל ר"ה ויפועה ז'אהלי לדיקיס] עיין עליו שם.

ובשו"ת מן השמים [סימן נ"ח] שאל על המנהג שאומרים פיוטים וקרוב"ץ בתפלות ימים טובים באמצע שלוש ברכות ראשונות של התפלה וכן בברכת יוצר והשיבו לו: אז ישיר וכו' מה תלמוד לומר אשירה לה' אלא אשיר לו בכל מיני שירות ותשבחות שאוכל לשיר עכ"ל.

ונראה דכל הני רבואתא שהחמירו שלא לשנות מהמנהג כיון דלא חשו לדברי רבותינו המקובלים ועמדו ושינו למנהג מכח ההלכה ועל דא אמרינן דהמנהג דוחה את ההלכה דמאי כחו של הפוסק האחרון יותר מן הראשונים וכהאי גוונא שפיר אמרינן דאין לשנות המנהג.

ברם אם משנה כיון שאינו יודע להכריע הדין אם כפי הפוסק המתיר להפסיק בין ברוך שאמר לתפלה או כפי הפוסק שאוסר. אלא מחמת שחושש לנפשו מחמת אזהרת רבותינו המקובלים שהזהירו שלא להפסיק מבורך שאמר ועד חזרת התפלה דשמונה עשרה הרי דשפיר עבד.

ויתירה מזו חזינן לרבותינו המקובלים שלא רק שאסרו ההפסק מבורך שאמר עד חזרת התפלה אלא אפילו קודם ברוך

האומרים שאין לשנות המנהג אף שאינו הגון ויפה כי כבר הארכנו בהבאת דברי הראשונים והאחרונים ז"ל להראות חולשת דברים הללו ושאין בהם ממש. לא כפי הדין שהרי לא מצאנו ולא ראינו שאין לשנות מנהג אבותינו בענייני התפלות כמ"ש מוהרשד"ם הנ"ל. ולא כפי השכל והסברא שהרי אפילו בדרכי העולם כל משכיל בוחר הצד היוצר טוב ובטוח מכל נזק ומכשול כל שכן וקל וחומר בדרכי העבודה לבורא יתברך כמ"ש הריב"ש ז"ל הן אמת כי הבא לשנות איזה מנהג צריך שיתחכם לעשות נעצין שלא יבא לידי מחלוקת. כי ימשוך אותם במתק שפתיו ובתבונתו ינחם וינהלם לאטם עד כי יוכל להחזירם מעט מעט וחפץ ה' בידו יצליח. אמנם אם לא יוכל לבטל המנהג בלתי הבערת אש המחלוקת בין יחידי הקהל ח"ו אזי יש לחשוב הפסד מצוה כנגד ביטול השלום. ושב ואל תעשה עדיף. זהו מה שראיתי להשיב לדברי מעכ"ת וצרו ישראל יצילנו משגיאות. אכ"ר עכ"ל.

ובסידור בית מנוחה [בדיני נשמת כל חי 77] קכ"ו ע"א אות ז' כתב להדיא שעל פי הסוד אין להפסיק בפיוטים לפני נשמת כל חי עיין עליו שכתב כן.

ובימים נוראים נראה שחמורים הם ימים אלו וצריכים להקפיד בהם בדיני הפסק בתפלה כמו שכתב מרן השולחן ערוך [סימן תקל"ג סעיף ג'] שיזהר שלא ישיתו בין התקיעות שמיושב לתקיעות שמעומד. **מכל מקום** חזינן שיש פוסקים שהיו פוסקים שראו את מנהג שנהגו קדמונים במקומותם כמנהג קודם שאין לדחותו כלל.

ומהר"מ בריסק בשו"ת שלו חלק א' [סימן קי"ד אות ב'] העיד על קהל עדתו שנהגו

נר שלום

הקליר הלא המה במחזור האשכנזים לפי שכל אלו הראשונים תקנו דבריהם עפ"י חכמת האמת והיו יודעים מה שתקנו ואף גם אם הם באמצע ברכות יוצר היה אומרם לפי שהם היו תנאים והיו יודעים מה היו מתקנים וכל דבריהם היו מיוסדים על פי האמת. ושמעתי בשם מורי ז"ל כי הקליר שסדר קרוב"ץ במחזור האשכנזים הוא רבי אלעזר בר' שמעון כנז' במדרש על פי מכל אבקת רוכל זה רבי אלעזר בן רבי שמעון דהוה קראי ותנאי ופייטן וקרוב"ץ אבל אני לא שמעתי ממורי ז"ל.

ואמנם בעיקרי המנהגים עצמם שיש הפרשים רבים ושנויים רבים בענין נוסח התפלות בעצמם חוץ מענין הפזמונים והפיוטים הנוספים בתוך התפלות אלא בנוסח הברכות והתפלות עצמם יש שנויים רבים בין סדורי התפלות בין מנהג ספרד ובין מנהג קאטלוניא ובין מנהג אשכנז וכיוצא בזה הנה בענין הזה אמר לי מורי ז"ל שיש ברקיע י"ב חלונות כנגד י"ב שבטים וכל שבט ושבת עולה תפלתו דרך שער א' מיוחד לו והוא סוד י"ב שערים הנז' בסוף יחזקאל. והנה אין ספק כי אם תפלות כל השבטים היו שוות לא היו צורך לי"ב חלונות ושערים וכל שער יש לו דרך בפני עצמו אלא ודאי מוכרח הוא שכיון שתפלותיהם משונות לכן צריכים שערים מיוחדים לכל שבט ושבת כי כפי שרש ומקרו נשמות השבט ההוא כך צריך להיות סדר תפלתו. ולכן ראוי לכל א' וא' להחזיק כמנהג סדר תפלתו כמנהג אבותיו לפי שאין אתנו יודע מי הוא משבט זה ומי הוא משבט זה. וכיון שאבותיו החזיקו במנהג ההוא אולי הוא מן השבט ההוא הראוי לו אותו המנהג ועתה בא לבטלו ואין תפלתו עולה למעלה אם לא בדרך

שאמר הקפידו שלא להוסיף שום פיוט ושום מזמור שלא נתקן על ידי כנסת הגדולה ושאר תנאים שידעו את סוד התפלה כי כל תוספת שנוהגים בה מהפיוטים והפזמונים שאינם בנויים על פי הסוד הם מעכבים את התפלה מלעלות למקומה ושורשה העליון וכן לא יעשה.

עיינן לעיל שהבאנו דברי ג"ע החיד"א בספרו טוב עין שכתב כן.

עוד עיינן בשו"ת זבחי צדק חלק ג' וסימן ק"ט להגאון עבדאלה סומך שהיה רבו של הרי"ח הטו"ב שפסק שאין להפסיק כלל בן עמידה לחזרה בשום פיוט בין בשחרית בין במוסף עיי"ש.

ומקור לאיסור זה מצינו לרבנו האריז"ל בשער הכוונות (ק"ג ע"ג) שכתב בזה וז"ל: ועתה אכתוב נוסח התפלה שקבלתי ממורי ז"ל בראשונה אכתוב ענין א' שאמר לי מורי ז"ל בענין הפזמונים והפיוטים שתקנו האחרונים דע לך כי מורו"ל לא היה אומר שום פזמון ושום פיוט ובקשה מאלו שסדרו האחרונים כגון ר' שלמה בן גבירול וכיוצא לפי שאלו האחרונים לא ידעו דרכי הקבלה ואינם יודעים מה שאומרים וטועים בס' דבורם בלי ידיעה כלל ובפרט פזמון יגדל אלהים חי כו' וכן ודוי אשמנו באומר ובפועל כו' וכן ביום הכפורים לא היה אומר ודוי של רבינו נסים ור' ש"ט ו' אדרוטל ור' יצחק בן ישראל שתקנו כל א' ודוי בערבית ושחרית ובמוסף ובמנחה ובנעילה לא היה אומר אותם כלל אבל היה אומר התפלות ובקשות ופזמונים שתקנו הראשונים כמו תפלת רבי עקיבא ע"ה ותפלת ר"א בן ערך ותפלת רבי נחוניא בן הקנה ע"ה וכן היה אומר כל הפיוטים ופזמונים שתיקן רבי אלעזר

נר שלום

הסדר ההוא. אבל צריך שתדע שאין זה אלא בענין תיבות משונות באמצע התפלה וכיוצא בו כגון להקדים הודו קודם ברוך שאמר או אח"כ וכיוצא אבל מה שהוא מיוסד עפ"י הדין המפורש בתלמוד זה הוא דבר השווה לכל נפש ואין חילוק ביניהם כלל בכל השבטים עכ"ל.

ומנהג בית אל כך היה שלא הוסיפו שום פיוט מתחילת התפלה היינו אפילו קודם ברוך שאמר ועד סופה.

עיי' לעדות זו בכה"ח סופר וסימן ס"ח ס"ק ל"ז וז"ל: נמצא לפי דברי מהר"מ מינץ יותר טוב לומר הפיוטים קודם התחלת ברכת יוצר מלאמרם באמצע הברכה, ולדברי הרב מגן אברהם הוא בהיפך דאדרבא באמצע הברכה הוא יותר טוב מלהפסיק בין ישתבח ליוצר, אלא רק בפסח שהחזנים מאריכים הרבה בניגונים והרוב הוי שלא מענין הברכה אז הוא יותר טוב להפסיק בין ישתבח ליוצר מלהפסיק באמצע הברכה, ומזה נשתרבב המנהג בערי ספרד שיש להם פיוטים בראש השנה ויום הכיפורים קודם נשמת וקודם יוצר שאומרים אותם קודם ברוך שאמר כדי שלא להפסיק בין ברכת ברוך שאמר לישתבח ובין ישתבח ליוצר בדבר שאינו רגיל להיות שם כל השנה.

ובמדרש בית אל יכב"ץ שבתוך עיר קדשנו ירושלים תובב"א אין אומרים אותם הפיוטים כלל אפילו קודם ברוך שאמר לו אותם ולא לזולתם וגם המזמורים שמוסיפים ביום הכיפורים קודם ברוך שאמר אין אומרים אותם ואפילו המזמור השייך לאותו יום טוב שנוהגים להוסיף אין אומרים אותם אלא דוקא המזמורים שאומרים ביום שבת אומרים אותם ביום טוב ובראש השנה וביום הכיפורים ולא זולתם וכו' עכ"ל.

והטעם למנהג חשוב זה כבר כתבנו בכמה מקומות דכיון שנוסח התפלה בנויה ומיוסדת על פי נוסח שכל קטע מהתפלה מעלה את הבירורים דשברי ז' המלכים ודרפ"ח ניצוצין מהיכל להיכל ומעולם לעולם וכל תוספת שאינה מכלל התפלה מעכבת מלהעלות את הבירורים למקומם העליון ולכן נזהרו באזהרה גדולה שלא להוסיף שום פיוט ומזמור מסדר הקרבנות עד סוף חזרת התפלה וכך ראוי ונכון לנהוג.

באופן שהרוצים בכל זאת לומר לאותם הפיוטים יאמרו אותם אחר קדיש תתקבל ובאופן זה גם כן רבותינו המקובלים יסכימו על כך.

סעיף מ'

מה שהביאני עד הלום שאני כהן ונושא את כפי בבית מדרשו של ש"ם [שרעבי מזרחי – הרש"ש] וכשאני לעצמי היה מן הראוי לברך הברכה דוקא בכוונה כשאר ברכות המצות וכו' ובזמן הרב היר"א שהוא היה שליח ציבור הייתי נושא את כפי בשני^א ימים של ראש השנה ולא הייתי מכויין גם בברכה ולא עורר עלי כלל ואם טוב דף כ"ו ע"ד.

אוצר החכמה

נר שלום

ביום טוב עדיין יש לשאול אם בראש השנה ישאו כפיהם ומשם נציג אחר כך כיצד יש לנהוג על פי הסוד וזה החלי.

וכבר נודע כי חכמי הדורות נתנו כמה וכמה טעמים מדוע אין נושאים הכהנים כפיהם אלא ביום טוב במוסף.

יש שסברו שאין נושאים כפיהם בימות החול משום שהם טרודים למחייתם בגלותם ואין להם כדי לפרנס בני ביתם ואינם שרויים בשמחה. ואף בשבת אינם שרויים בשמחה מפני שטרודים במחשבתם ומהרהרים על מעשה ידיהם ואינם שרויים כל כך בשמחה כמו ביום טוב דאיכא ציווי של "ושמחת בחגך". עיין להרמ"א בדרכי משה סימן קכ"ח ס"ק כ"א.

ויש שסברו משום שבימי חול ושבת יש חשש להם שיהיו טמאים טומאת קרי מפני שמשמשין מטתיהם. עיין להגאון רבי עקיבא איגר סימן קכ"ח ס"ק י"ט.

ויש שסברו דכהנים בזמן הזה אין להם יחוס כהונה באופן שאין חזקת הכהנים חזקת ודאי. עיין שו"ת בית אפרים חלק אורח חיים סימן ו' ולקמן עיין שנביא דבריו.

ונתקשתי קצת בסברה השלישית שכתב בשו"ת בית אפרים בענין חזקת הכהנים כי

(א) נושא את כפי בב' ימי ר"ה.

הנה לענין מה שעורר הגה"ק הרב שם טוב מנחם הכהן ז"ל אם לכויין בב' ימי ראש השנה בברכת כהנים וכתב המקובלים שנסתפק בה ואין ולא ורפיא בידה וכתב דשב ואל תעשה עדיף ולא כיון בב' ימים דראש השנה.

וכיון דענין זה הוא דבר עמוק ואין כאן מקום להרחיב בזה אמרתי לעצמי שאולי מן הראוי לעורר מה שראיתי בהיותי מסובב בקהלות קודש בחוצה לארץ וזיכני ה' כמדי עוברי שם למסור שיעורים בעץ חיים בשער הכוונות ובסידור הרש"ש וברוך ה' ראיתי שמתרבים הספסלים בבתי המדרש שבחוצה לארץ ללמוד את החכמה הנעימה הלזאת.

והתבוננתי על מעשיהם וראיתי להם שאינם נושאים את כפיהם בכל יום ולא ביום שבת ולא בימים טובים זולת אלא במוסף של יום טוב בלבד.

וראיתי דכאן המקום לישא וליתן אי שפיר עבדי על פי הסוד כיון דעל פי הפשט ידוע שנתפשט בין ק"ק אשכנזי שלא לישא כפים אלא בתפלת מוסף דימים טובים ותו לא. וראויה סוגיא זו להעלותה כאן כיון דגם על פי אלו שנהגו לא לישא כפיהם אלא

נר שלום

מעלין ליוחסין] או דילמא לא שנא ואין לחלק בין תרומה לנשיאות כפיס זה זה אין מעלין ליוחסין]. רב חסדא ורבי אבינא [נחלקו בדבר] חד אמר [פ:] מעלין [אדם מנשיאות כפיס ליוחסין] וחד אמר אין מעלין.

אוצר החכמה

אמר ליה רב נחמן בר יצחק לרבא מהו להעלות מנשיאות כפיס ליוחסין אמר ליה [רבא] פלוגתא דרב חסדא ורבי אבינא. הלכתא מאי [חזר ושנה לשאל איך פוסקים להלכה במחלוקת זו] אמר ליה [רבא] אנא מתניתא ידענא ואני יודע ברייתא שיש להוכיח ממנה שאין מעלין מנשיאות כפיס ליוחסין] דתניא רבי יוסי אומר גדולה [כחה של] חזקה [שצית דין סומכים עליה ואין מוילין אדם מחזקתו שהוחזק בה] שנאמר [בעולי בכל דימי עזרא הסופר] ומבני הכהנים בני חביה בני הקוץ בני ברזילי אשר לקח מבנות ברזילי הגלעדי אשה ויקרא על שמם אלה בקשו כתבם המתייחדים ולא נמצאו ויגאלו מן הכהונה ויאמר התרשתא [הוא נחמיה] להם אשר לא יאכלו מקדש הקודש עד עמוד כהן לאורים ותומים אמר להם הרי אתם בחזקתכם במה [ש:]הייתם אוכלים בגולה בקדשי הגבול [היינו תרומה שהיו אוכלים אותה בכל מקום] אף כאן בארץ ישראל ששבתם אליה הרי אתם רשאים מכח החזקה לאכול תרומה בגבולין אבל אין אתם רשאים לאכול מבשר קדשי הקדשים הנאכל בירושלים ובמקדש כיון שלא הוחזקתם בזה בגולה] ואי סלקא דעתך [פ:]מעלין מנשיאות כפיס ליוחסין [אם כן מה תועיל תקנת נחמיה להחזירם באכילה תרומה אחרי שסוף סוף שיש ספק בכהונתם וספק זה היה לרוב לאוסרם גם באכילת תרומה] הני [וכהנים אלו] כיון דפרסי ידיהו [כיון שלענין נשיאות כפיס לא נדחתה חזקתם] אתי לאסוקינהו ויבואו להעלותם ולהחזירם גם לענין יוחסין ומדוע לא חשש לזה נחמיה אלא על כרחך שאף שנשמרה חזקתם לענין נשיאות כפיס

אם אין חזקתם חזקה ודאית ומדוע נושאים כפיהם במוסף של יום טוב אחרי שסברו שאין להם חזקה ואם מועילה חזקת הספק לישא את כפיהם ביום טוב מדוע לא תועיל חזקת הספק לשאת את כפיהם בימי החול. וכדי להבין האי סוגיא דחזקת כהנים נציג כאן כל הסוגיא ומשם בארה לבאר דברי הפוסקים בזה.

איתא בגמ' כתובות [דף כ"ד ע"ב] איבעיא להו מהו להעלות [אדם] מנשיאות כפיס [שנושא כפיו ומבדק הציבור בדרכת כהנים בתפלה] ליוחסין [היינו מזה שראינוהו נושא כפיו נחזיקהו לכהן כשר גם לענין יחוס כגון שמשפטים לו אשה מיוחסת ועוד שאר עניינים כיון שכהן נטווה בכמה הלכות כדי לשמור יחוסו טהרתו וקדושתו].

תיבעי למאן דאמר [שאלה זו יש להסתפק בין למאן דאמר] מעלין מתרומה ליוחסין [וכן] תיבעי למאן דאמר אין מעלין [אדם מתרומה ליוחסין]. תיבעי למאן דאמר מעלין [יש להסתפק אם מעלין אדם מנשיאות כפיס ליוחסין לרבנן שסבורים מעלין מתרומה ליוחסין משום שיש לומר:] הני מילי תרומה [חמורה כיון:] דעון מיתה היא [היינו דור אם אוכלה חייב מיתה בידי שמים] אבל [מה שאין כן] נשיאות כפיס [דהור הגושא כפיו אינו עובר אלא על:] דאיסור עשה [שאינו כל כך חמור כמו מיתה בידי שמים לכן:] לא [אמרין] שאפשר ללמוד שמעלין ליוחסין] או דילמא לא שנא [היינו שאין חילוק בין תרומה ונשיאות כפיס זה זה מעלין ליוחסין]. [וכן] תיבעי [גם] למאן דאמר אין מעלין [אדם מתרומה ליוחסין] משום שיש לומר] הני מילי תרומה [היינו תרומה כיון:] דמיתאכלא בצנעא [ואין איש מבחין באכילת תרומתו לכן אמרין דבכהאי גוונא אין מעלין מתרומה ליוחסין] אבל נשיאות כפיס דבפרהסיא [לכן אין חשש שאינו כהן כיון:] דאי לאו כהן הוא כולי האי לא מחציף אינש נפשיה [ולא יעזיב פניו לשאת כפיו בפני ציבור שלם אם אינו כהן ולכן יש מקום לומר דנשיאות כפיס